

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної педагогіки
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота

магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»**

Виконала:

студентка II курсу KorOs1-M20z групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта.

(Олігофренопедагогіка)

за освітньо-професійною програмою

Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)

Лисак Лілія Анатоліївна

Керівник:

Опалюк Т.Л., доктор педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти

Рецензент:

Вержиховська О.М., кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри психолого-медико-
педагогічних основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	9
1.1. Сутнісний аналіз поняття «особливі освітні потреби» та особливості психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.....	9
1.2. Становлення інтересів молодших школярів з особливими освітніми потребами.....	29
1.3. Проблеми сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.....	38
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ (на прикладі досвіду роботи Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстянтинівської міської ради).....	51
2.1. Цільове призначення Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстянтинівської міської ради.....	51
2.2. Методика вивчення сімейного статусу дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами та їх інтересів.....	60
2.3. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	71
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ СІМ'ЯМ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	80
3.1. Зміст, форми, організація навчання дітей з особливими освітніми потребами при Центрі комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстянтинівської міської ради.....	80
3.2. Методичні рекомендації батькам щодо виховання та становлення інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.....	93
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДЦП – дитячий церебральний параліч;

ІПР – індивідуальна програма реабілітації;

ІІ – інтелектуальні порушення;

ІІР – порушення інтелектуального розвитку;

ММД – мінімальна мозкова дисфункція;

ООП – особливі освітні потреби;

РАС – розлади аутистичного спектра;

РДА – ранній дитячий аутизм;

СДУГ – синдром дефіциту уваги та гіперактивність;

ЦКРДІ – Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю.

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасному суспільстві домінують тенденції до забезпечення комфортних умов для розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Про це свідчить низка документів всеукраїнського та міжнародного значення, зокрема: Загальна декларація прав людини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, Концепція Нової української школи та ін. На разі потребує значної уваги організація індивідуального навчання тих дітей з особливими освітніми потребами, які мають супутні проблеми зі здоров'ям. У Конвенції про права осіб з інвалідністю йдеться про право дітей з ООП на якісну освіту поряд з іншими дітьми, що засвідчує актуальність нашої роботи – забезпечити це право для дітей з порушеннями розвитку, які навчаються індивідуально.

Проблема корекційного супроводу індивідуального навчання дітей з порушеннями пізнавальної діяльності є досить важливим завданням у спеціальній освіті, адже їх кількість щороку зростає. Частина з таких учнів не можуть відвідувати школу через особливо складні проблеми зі здоров'ям та порушення розвитку. На разі потребують якісного рівня організації корекційного супроводу індивідуального навчання діти з порушеннями пізнавальної діяльності (інтелектуальні порушення, затримка психічного розвитку, діти зі складними порушеннями, в структурі яких є інтелектуальне порушення або затримка психічного розвитку), які мають складні соматичні захворювання; інтелектуальні порушення, ускладнені важкими порушеннями динаміки нервових процесів, розладами емоційно-вольової сфери.

У корекційній педагогіці особливості корекційної роботи з учнями, які мають порушення пізнавальної діяльності розрито у працях В. Бондар, А. Граборов, О. Гаяш, В. Гладкая, І. Дмитрієва, Г. Дульнев, І. Єременко, Т. Ілляшенко, А. Капустін, С. Конопляста, В. Липа, С. Миронова, Т. Сак, В. Синьов, Н. Стадненко, М. Супрун та ін.

Учені (Л. Арістова, Н. Бібік, Я. Коменський, В. Лозова, Д. Локк, П. Підкасистий, Ж-Ж. Руссо, І. Харламов, Т. Шамова, Г. Щукіна, К. Ушинський та ін.) визначають пізнавальну активність як природне прагнення учнів до пізнання, яке розвивається в навчальному процесі при його регулюванні з боку педагога та організації навчальної діяльності школяра так, щоб до неї залучалися різні сторони його психічної діяльності, сфери інтересів, подібно іншим сферам його життя, наприклад, в бесідах, іграх, заняттях в сім'ї або при зустрічах з товаришами. Але разом з цим такі педагоги, як І. Антипова, І. Зимня, А. Маркова, З. Чехлова відмічають, що пізнавальна активність проявляється тільки під час процесу сумісної діяльності, акцентуючи увагу на необхідності спілкування у діалозі, сумісного пошуку, співробітництва, при рівноправному спілкуванні суб'єктів освітнього процесу, вважаючи, що лише така діяльність забезпечить продуктивний розвиток пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку та становлення їх інтересів.

Як зазначають педагоги (О. Златкіна, І. Лернер, О. Ляшенко, Р. Малафеев, О. Матюшкін, М. Махмутов, В. Михайлов, О. Мусаєв, В. Оконь, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін.), вагомим джерелом становлення інтересів та розвитку пізнавальної активності в учнів молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами є самостійне здобуття знань під час розв'язання навчальних проблем. У дослідженнях науковців, які присвячені психологічним особливостям пізнавальної діяльності розумово відсталої дитини (Б. Ананьєв, Ю. Бистрова, Д. Богоявленський, Л. Виготський, Г. Дульнев, І. Єременко, Д. Ельконін, М. Задесенець, В. Крутецький, О. Леонтєв, К. Поліванова, С. Рубінштейн, В. Синьов, О. Хохліна, Ж. Шиф), було встановлено, що за дотримання певних психолого-педагогічних умов психічні недоліки дитини з особливостями психофізичного розвитку певною мірою можна коригувати.

Отже, теоретичні аспекти проблеми вивчення особливостей інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, стає

актуальною в теоретичному і практичному аспектах. Соціальна значущість проблеми соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, вивчення їх складу, міжособистісних взаємовідносин, особливостей та напрямків соціальної роботи з ними, недостатній рівень вивчення її окремих теоретичних та практичних аспектів зумовили вибір теми дослідження: **«Особливості інтересів молодших школярів з особливими освітніми потребами»**.

Мета дослідження: з'ясувати особливості інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах сьогодення.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі **завдання:**

1. Обґрунтувати теоретичні аспекти вивчення особливостей інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.
2. Експериментально вивчити сучасний стан інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами (на прикладі досвіду роботи Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстантинівської міської ради).
3. Виокремити та охарактеризувати систему надання соціальних послуг сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.
4. Сформулювати методичні рекомендації батькам щодо виховання та становлення інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Об'єкт дослідження: діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження: становлення інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження: під час дослідження використано такі наукові методи, як теоретичний аналіз психолого-педагогічних літературних джерел з проблеми дослідження, спостереження, бесіда, анкетування, тестування, процедури якісної та кількісної обробки емпіричних даних.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що здійснено практичне вивчення сучасного стану інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами (на прикладі досвіду роботи Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстянтинівської міської ради), зокрема виокремлено та охарактеризовано систему надання соціальних послуг сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, розроблено методичні рекомендації батькам щодо виховання та становлення інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Дипломна робота магістра з теми дослідження: «Особливості інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами» виконана на основі листа-замовлення Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстянтинівської міської ради.

Експериментальне дослідження проводилось на базі Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстянтинівської міської ради.

Структура роботи. Дипломна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Апробація результатів нашого дослідження здійснювалась на Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 28 квітня 2020 року і представлена у науковій статті з теми: «Формування пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання» (Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 28 квітня 2020 року) / [ред. колегія: Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк] Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020. С. 52-55); у науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за

підсумками НДР у 2019-2020 навчальному році (23-24 вересня 2020 року) і представлена у науковій статті з теми: «Соціальна інтеграція молодших школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти» (Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології / за ред. Н.С. Гаврилової. Вип. 13. Частина 2. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020. С. 279-281).

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі магістра проведено теоретичне обґрунтування проблеми особливості інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

1. У сучасній психолого-педагогічній літературі використовують різні визначення дітей з порушеннями розвитку, а саме: «діти з особливостями психофізичного розвитку», «діти з відхиленнями у розвитку», «нетипові діти», «діти з труднощами у навчанні», «виняткові діти», «діти з обмеженими можливостям здоров'я» тощо.

Вперше термін «діти з особливими освітніми потребами» був використаний у 1978 році у Великій Британії в доповіді Мері Уорнок, голови Комітету з питань освіти дітей та молоді з інвалідністю в контексті осіб з інвалідністю. Поступово це поняття почало охоплювати й інші категорії дітей.

У країнах Європейської спільноти у Міжнародному стандарті класифікації освіти прийняте визначення «особливих освітніх потреб»: «Особливі освітні потреби мають особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів. Додатковими ресурсами можуть бути персонал (для організації процесу навчання), матеріали (різноманітні дидактичні засоби навчання, у тому числі корекційні) і фінанси (бюджетні асигнування для одержання додаткових спеціальних послуг)».

Отже, розвиток дитини з ООП – це взаємопов'язаний процес безперервних кількісних і якісних змін у біологічній, психічній, соціальній та духовній (моральній) сферах, ключовими факторами яких є процес навчання та виховання.

2. Розвиток пізнавальної активності дитини молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами є одним з найважливіших завдань допоміжної школи. Ця проблема завжди була актуальною, але водночас є і недостатньо розкритою у теорії і практиці спеціальної педагогіки.

Пізнавальна активність відображає певний інтерес школярів до отримання нових знань, умінь і навичок, внутрішню цілеспрямованість і постійну потребу використовувати різні способи дії до наповнення знань, та розширення кругозору.

У дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, як у будь-якої особистості, повинні бути розвинуті такі якості як потреба у придбанні нових знань, вмінь розкривати самостійно сутність нових понять, термінів, оволодіння засобами пізнавальної діяльності, і застосування отриманих знань для вирішення різноманітних проблем. Навчальний матеріал буде зрозумілим для учня молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, якщо він оволодіє рядом пізнавальних інтересів, навчиться планувати самостійно свою роботу; буде шукати відповіді на незрозумілі питання; зможе раціонально організувати своє робоче місце, тим самим забезпечить собі необхідні умови для ефективної розумової праці. Враховуючи все це, кінцева мета вчителя під час розповіді навчального матеріалу, полягає не тільки у засвоєнні вивчаємої теми, а у застосуванні отриманих знань у практиці.

3. Складовою частиною системи виховання дитини з інвалідністю у сім'ї є створення сприятливих умов її життя. Це – міцні сімейні зв'язки, що створюють певну соціальну захищеність дитини, любов та взаємоповага подружжя один до одного та до своїх дітей, їх взаємна відповідальність за виховання дитини.

Для розвитку дитини з психофізичними порушеннями сім'я набуває ще більш вагомого значення, адже саме від родини залежить своєчасність виявлення особливостей дитини, її супровід. Ефективність роботи фахівців значно зростає, якщо члени сім'ї розуміють сутність проблем дитини, активно й вміло сприяють наданню допомоги спеціалістами. Проте у багатьох сім'ях ставлення до дитини з порушеннями є неадекватним.

Досить часто батьки болюче реагують на визнання їхньої дитини такою, що має вади психофізичного розвитку; не завжди погоджуються із

направленням її у спеціальний чи інклюзивний заклад, наполягають на перебуванні вдома, штучно ізолюючи дитину від спілкування з однолітками і соціуму. Неправильне ставлення до дитини призводить до ускладнень у її розвитку, звуження навколишнього світу, виникнення у неї психологічних комплексів і негативних характерологічних рис, внаслідок чого особистість дитини дуже страждає.

Дослідники сім'ї, що виховує дитину з психофізичними порушеннями, виявили найбільш поширені проблеми таких родин. Серед них найчастіше виділяють такі: дитина з психофізичним порушенням є джерелом негативних емоційних переживань батьків; презирливе ставлення членів сім'ї до дитини, приниження, сприймання її як сімейного тягаря і ганьби; необхідність внесення суттєвих коректив у побут (перестановка меблів, додаткове обладнання, зміна режиму тощо); «відштовхування» суспільством дітей з порушеннями психофізичного розвитку (наприклад, неможливість придбати специфічний одяг чи іграшки; відсутність спеціалістів у маленьких містах та сільській місцевості; зверхнє чи жалісливе ставлення сусідів тощо); психологічна і практична неготовність батьків до виховання дитини з психофізичним порушенням; неприйняття батьками наявності особливостей дитини, відповідно втрата часу на фахову допомогу; необхідність розширення соціальних контактів з різними закладами, організаціями, службами (доволі часто ці контакти є виснажливими або й негативними); звуження кола спілкування з друзями, знайомими; неправильний розподіл уваги між дитиною з порушенням та типовим розвитком у сім'ї; збільшення матеріальних витрат; необхідність постійної допомоги дитині у встановленні контактів з членами родини (брати, сестри, інші родичі), соціальних контактів (сусіди, діти в дворі тощо); потреба у психологічній підтримці; великі труднощі при влаштування дитини в дитячий садок чи школу, найбільш часто обумовлені відсутністю необхідних закладів недалеко від сім'ї.

4. Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Старокостянтинівської міської ради – реабілітаційна установа для дітей з інвалідністю, цільовим призначенням якої є здійснення комплексу реабілітаційних заходів, спрямованих на створення умов для всебічного розвитку дітей з інвалідністю, а також дітей, віком до двох років (включно), які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, засвоєння ними знань, умінь, навичок, досягнення і збереження їхньої максимальної незалежності, фізичних, розумових, соціальних та побутових навичок, розвиток здібностей з метою максимальної реалізації особистого потенціалу.

Центр створений 25 червня 2002 року при ДНЗ №8 «Калинонька» за сприянням управління праці та соціального захисту населення виконавчого комітету міської ради.

Протягом свого існування Центр досягнув чималих успіхів у вихованні та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Кожна дитина, яка відвідує Центр, зігріта турботою і любов'ю, кожен день здобуває свою особисту перемогу у боротьбі зі своєю недугою.

Реабілітаційні послуги, що надаються Центром:

- рання соціальна реабілітація (від 3 до 6 років);
- соціальна реабілітація (від 6 до 14 років);
- фізична реабілітація, лікувальна фізкультура, масаж, тощо;
- психолого-педагогічна корекція;
- логопедична допомога;
- медичний супровід процесу реабілітації.

З дітьми займаються вчитель-реабілітолог, вихователі а також їх асистенти. Вони проводять заняття та вправи згідно індивідуальних планів реабілітації.

Діти отримують допомогу спеціалістів: логопеда, психолога, масажиста, музичного керівника, вчителя з фізичної реабілітації. За станом здоров'я дітей щоденно спостерігає лікар. Діти шкільного віку займаються з вчителями шкіл по індивідуальній програмі навчання середньої школи. У

Центрі створено ефективне реабілітаційне середовище, яке забезпечується сучасним обладнанням.

5. З метою проведення експериментального дослідження сімейного статусу дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами та їх інтересів нами було обстежено 15 сімей вихованців Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстянтинівської міської ради, де власне, працюю на посаді соціального працівника.

У дітей молодшого шкільного віку спостерігаються такі діагнози, як: атиповий аутизм, дитячий аутизм; вроджена спиномозкова кила; наслідки порушення мозкового кровообігу павобічна геміплегія; моковісцидоз важкий перебіг змішана форма з панкреатитною недостатністю білково-енергетична недостатність; пуберозний склероз Аутизм; дитячий церебральний параліч форма Літля спастичний тетрапарез; симптоматична епілепсія.

Методика вивчення сімейного статусу дітей з інвалідністю включила такі методи: 1) спостереження; 2) виконання дитиною в присутності близького дорослого практичного завдання; 3) відвідування соціальним працівником сімей вихованців; 4) анкетне опитування батьків.

Під час таких спостережень було з'ясовано, що більшість батьків вважають найважливішим завданням навчання і виховання дитини з інвалідністю (46%). Хоча тим, які були уроки, що нового діти дізнались цікавиться лише 27% батьків. Характер контактів дитини з батьками у більшості випадків теплий (46%).

Під час проведення експерименту, що передбачав виконання дитиною в присутності близького дорослого практичного завдання, було з'ясовано, що більшість батьків (40%) при виконанні дитиною практичного завдання, беруть ініціативу у свої руки, керуючи діями дитини, підказують. Це свідчить про те, що багато батьків дітей з інвалідністю надмірно опікують своїх дітей, не виховують у них самостійності. Є й такі батьки (13%), які сварять своїх дітей за нерозуміння, підкреслюють їх неповноцінність.

Після відвідування сімей було з'ясовано, що: у більшості сімей побутові матеріальні умови задовільні (80%); більшість дітей з інвалідністю (87 %) проживають у повних сім'ях, причому 60% сімей мають одну дитину; у сім'ях, в основному, не дотримуються охоронно-педагогічного режиму, недооцінюють його значення для дитини з інвалідністю (60% сімей); 60% сімей привчають своїх дітей до самообслуговування і праці; більшість батьків (54%) граються, займаються з дитиною не систематично, час від часу; є й такі сім'ї де вихованню дітей не приділяють ніякої уваги (13%).

В одних сім'ях (46%) батьки виявляють надмірну турботу про дітей, постійно їх опікають, звільняють від посильних обов'язків. В інших сім'ях (33%) батьки висувають надмірні вимоги до дітей, не враховуючи їх дефекту. Лише в одній сім'ї (7 %) батьки реально оцінювали можливості своєї дитини і відповідним чином здійснювали навчання і виховання.

Проаналізувавши анкетні дані батьків, отримані у процесі вивчення сімей, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку, ми розділили (умовно) сім'ї на три групи:

1) Перша група (20% сімей) – сім'ї з високими культурно-освітнім рівнем, у яких переважають теплі взаємовідносини між всіма членами, засновані на повазі один до одного.

2) Друга група (65% сімей) – сім'ї з середнім культурно-освітнім рівнем, а саме: батьки мають недостатньо високий рівень педагогічних знань і особливо знань щодо психологічних особливостей дітей з інвалідністю, звідси і непорядкованість виховних впливів, і невміння знайти правильний підхід до дитини.

3) Третя група (15% сімей) – сім'ї з низьким культурно-освітнім рівнем, а саме: це так звані «важкі сім'ї», де над проблемами виховання не замислюються та не відчують необхідності в одержанні знань.

Отримані данні дозволяють зробити висновок про те, що сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю, потребують конкретної допомоги Центрів

комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю, психолого-педагогічного консультування батьків щодо виховання дітей з інвалідністю.

6. Подання змісту навчально-освітнього матеріалу щодо організації навчання дітей з особливими освітніми потребами при Центрі комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстантинівської міської ради умовно розподіляється на 5 сходинок.

Важливою вимогою організації навчального процесу в реабілітаційному центрі є забезпечення його гнучкості, відповідності потенціалу кожної дитини.

Заняття в Центрі комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Староконстантинівської міської ради проводяться згідно розкладу занять. Використовуються різні форми організації діяльності: групова, підгрупова та індивідуальна.

7. Як свідчить практика, в умовах сьогодення в Україні втілюються як традиційні, так і інноваційні методи та форми соціальної, соціально-педагогічної роботи з сім'єю, батьками дитини з особливими освітніми потребами.

На нашу думку, інноваційною технологією соціальної допомоги і підтримки сімей з сім'єю, батьками дитини з ООП є технологія соціально-педагогічного супроводу.

Соціальний супровід – це інтегративна технологія, сутність якої полягає у створенні умов для відновлення потенціалу розвитку сім'ї й особливої дитини; це процес особливого виду соціальних відносин між тим, хто супроводжує, і тим, хто потребує допомоги.

Варто зазначити, що в основу супроводу покладено процес взаємодії працівника супроводу і дитини з особливими освітніми потребами, результатом якого є рішення і дії, що ведуть до прогресу в розвитку особистості. Важливо й те, що носієм проблеми розвитку людини, з вадами є не тільки вона сама, але й її середовище: батьки, викладачі, соціальні працівники тощо. Це вважається основним положенням теорії супроводу.

Виходячи з цього, доцільно зазначити, що спеціаліст супроводу повинен застосовувати професійні знання і вміння, які висвітлюють особливості його взаємодії з людиною, що має особливі освітні потреби з найближчими їй докільцями, з батьками, вчителями тощо. Ці професійні знання та вміння виступають мотиваційним компонентом готовності до здійснення супроводу людини з вадами в освітньому середовищі.

8. Результати проведеного дослідження дипломної роботи магістра дозволили нам сформулювати методичні рекомендації батькам щодо виховання та становлення інтересів дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, які допоможуть їм у створенні умов для зростання і вдосконалення особистості дитини; у вільному спілкуванні з ними, беручи до уваги їх думки та точки зору; допоможуть у визначенні власних цінностей особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: учебное пособие. Москва : ВЛАДОС, 2003. 368 с.
2. Бондар В. І., Золотоверх В. В. Історія олігофренопедагогіки : підручник. Київ : Знання, 2007. 375 с.
3. Буйняк М. Г. Формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. Київ. 2019. 19 с.
4. Влайкова К.В. Включение родителей в коррекционно-развивающий процесс как одна из форм работы по повышению родительской компетентности. *Воспитание и обучение детей с нарушениями развития*. 2010. № 4. С. 55–57.
5. Воронова Н. М. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. *Початкова школа*. 2007. №3. С. 5–7.
6. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Москва : Педагогика, 1984. Т. 5. 369 с.
7. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі та соціальному середовищі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
8. Гладкая В. В. Методика проведения коррекционных занятий «Развитие познавательной деятельности» с младшими школьниками с трудностями в обучении : пособие для педагогов учреждений образования, реализующих образовательную программу специального образования на уровне среднего образования. Минск, Зорны Верасок, 2013. 115 с.
9. Гонеев А. Д., Лифинцева Н. И. Ялпаева Н. В. Основы коррекционной педагогики. Москва : Akademia, 1999. 280 с.
10. Даниелс Елен Р., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх закладів. Львів : Надія, 2000. 256 с.

11. Діти з особливими потребами в освітньому просторі України : бібліогр. покажч. / уклад.: Ю. Щеглова, М. Маслова, Г. Мацієвська. Запоріжжя : ФОП Мокшанов В. В., 2017. 256 с.
12. Діти з особливими потребами – особлива турбота. URL: <http://www.rv.gov.ua/siteweb/main/ua/publication/content/20257.htm> (дата звернення: 14.12.2019).
13. Діти з особливими потребами у початковій школі: поради батькам: Книга 3 / Л. С. Вавіна, А. М. Висоцька, В. В. Жук та ін.; за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ : Науковий світ, 2006. 212 с.
14. Декларація про права інвалідів ООН. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (дата звернення: 14.12.2019).
15. Демченко І. І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі : монографія. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. 500 с.
16. Державний стандарт початкової базової і повної освіти. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011> (дата звернення: 14.12.2019).
17. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. URL: // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/607-2013> (дата звернення: 14.12.2019).
18. Долинська Л. В., Максимчук Н. П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Сисин О. В., 2008. 124 с.
19. Дутковська Р. В. Корекційно-педагогічний супровід індивідуального навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ. 2021. 22 с.
20. Ілляшенко Т. Д. Чому їм важко вчитися : метод. посіб. Київ : Початкова школа, 2003. 128 с.

21. Інклюзивна освіта : теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. І. Огієнка, 2010. 238 с.
22. Історія інвалідності. URL: <http://www.discrimi.net/istoriya-invalidnosti/> (дата звернення: 14.12.2019).
23. Екжанова Е. А., Резникова Е. В. Основы интегрированного обучения : пособие для вузов. Москва : Дрофа, 2008. 210 с.
24. Еременко И. Г. Олигофренопедагогика. Київ : Вища школа, 1985. 328 с.
25. Завражин С. А., Фортова Л. К. Адаптация детей с ограниченными возможностями: учебное пособие. Москва : Академический проект: Трикста, 2005. 400 с.
26. Землянская Е. Н. Теория и методика воспитания младших школьников : учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва : Юрайт, 2018. 507 с.
27. Колупаєва А. А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 458 с.
28. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене : науково-методичний посібник. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
29. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
30. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
31. Лавріненко Л. І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти): навчально-методичний посібник для керівників закладів

- освіти, учителів та вихователів ЗДО, ГПД, шкіл-інтернатів, методистів. Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ), 2017. 168 с.
32. Миронова С. П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту: монографія. Кам'янець-Подільський : АбеткаНОВА, 2007. 304 с.
33. Миронова С. П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 260 с.
34. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
35. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2020. 176 с.
36. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Рівне : НУВГП 2012. 99 с.
37. Никончук Н. О. До проблеми поцінування досягнень молодших школярів в учбовій діяльності // Актуальні проблеми діяльності психологічної служби системи освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 11-12 квітня 2006 р. Суми, 2006. С. 74–77.
38. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. Kyiv : TOB «Vydavnychij dim «Plyady», 2017. 160 s.
39. Новий тлумачний словник української мови. Київ : Аконіт, 2001. Т. 3. С. 652.

40. Нормативно-правова база МОН України. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/normativno-pravova-baza1.html> (дата звернення: 20.03.2020).
41. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвєєва. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. І. Огієнка, 2010. 264 с.
42. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсного центру: навчально-методичних посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 318 с.
43. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : Агентство «Україна», 2019. 300 с.
44. Подласый И. П. Курс лекций по коррекционной педагогике: учеб. пособие. Москва : ВЛАДОС, 2002. 352 с.
45. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади : посібник. Київ : Паливода А. В., 2012. 50 с.
46. Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг : Закон України від 23.05.2017 р. № 2053-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2053-viii> (дата звернення: 10.10.2020).
47. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг : Закон України від 06.09.2018 р. № 2541-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-viii> (дата звернення: 10.10.2020).
48. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF> (дата звернення: 10.10.2020).

49. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах від 09.08.2017 р. №588. URL: zakon.rada.gov.ua/go/588-2017-n_ (дата звернення: 10.10.2020).
50. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах від 25.01.2017 р. № 110. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16> (дата звернення: 10.10.2020).
51. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр від 12.07.2017 р. № 545. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/545-2017-n_ (дата звернення: 10.10.2020).
52. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України № 2961-15, від 09.12.2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (дата звернення: 10.10.2020).
53. Права людини: знати, щоб захищати. Що треба знати про захист прав дітей з інвалідністю : метод. посіб. / ред. Н. З. Софій. Київ : Плеяда, 2015. 52 с.
54. Психология семьи и больной ребенок: учеб. пособие: хрестоматия. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 400 с.
55. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академ-видав, 2006. 360 с.
56. Сагдулаев А. А. О Проблемах отношений в семьях, имеющих детей с отклонениями в развитии. *Дефектология*. 1990. № 4. С. 75–79.
57. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення: 10.10.2020).
58. Селигман М., Дарлинг Р. Обычные семьи, особые дети. Москва : Теревинф, 2009. 368 с.

59. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Частина I. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.
60. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
61. Соціально-педагогічна робота з батьками, що виховують дітей з особливими потребами : навчально-методичний посібник / упор. Н. В. Заверико, Т. Г. Соловійова. Запоріжжя : ПП «Тандем», 2008. 53 с.
62. Спеціальна психологія : навч. посіб. / С. П. Миронова, М. П. Матвєєва. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, інформ.-видав. відділ, 1999. Ч. I. 158 с.
63. Спеціальна психологія : навч. посібник. / С. П. Миронова, М. П. Матвєєва. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, інформ.-видав. відділ, 2001. Ч. II. 140 с.
64. Стасюк Л., Слюсар М. Аналіз проблем сімей, які виховують дитину з вадою слуху. *Педагогічний часопис Волині : науковий журнал*. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2017. № 2(5). С. 149–155.
65. Титаренко Т. Дитина з особливими потребами та її життєвий світ: напрямки психологічного консультування // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін. Київ : Контекст, 2000. 336 с.
66. Ткачева В. В. О некоторых проблемах семей, воспитывающих детей с отклонениями в развитии // *Дефектология*. 1998. № 4. С. 3–8.
67. Ткачева В. В. Технологии психологической помощи семьям детей с отклонениями в развитии: учеб. пособие. Москва : АСТ; Астрель, 2007. 318 с.

68. Українська Конвенція ООН про права дитини. Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. URL: www.unicef.org.ua (дата звернення: 10.10.2020).
69. Уманець Г. М., Кобзар О. В., Кулеш В. О. Інклюзивна освіта: Особливій дитині – особлива увага. Донецьк : Витоки, 2010. 135 с.
70. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти. Київ : Академія. 2000. 542 с.
71. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.
72. Шеффер А. П., Романчак Ж. І. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання (методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів). *Наша школа*. 2012. № 4. С. 54–55.